

TRANSILVANIA

FŌIA ASOCIAŢIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ŞI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

NrulŪ 6.

SIBIU, 15 IUNIE 1890.

AnulŪ XXI.

OBSERVAŢIUNI ASUPRA GRAIULUI ARDELENESCŪ ÎN RAPORTŪ CU LIMBA LITERARĂ DE PESTE CARPAŢI.

(Urmare).

Partea I-a a cercetărilor de faŷă a tratatŪ despre limbă ca *materie*, voiŪ să ŷicŪ că amŪ luatŪ în considerare cuvînte şi forme isolate. În acēsta a II-a parte ne vomŪ ocupa cu locuŷiuni şi sintaxă. Locuŷiuni se numescŪ o legătură de cuvinte exprimăndŪ o idee, fără a forma o propoziŷiune întregă, d. e. „a căuta afară”. Sintaxa se ocupă cu împreunarea cuvintelorŪ în propoziŷiuni întregi, şi a acestorŪ din urmă în fraze. NimicŪ nu ne arată mai desluŷitŪ *spiritulŪ* unui poporŪ decătŪ modulŪ de a-ŷi exprima şi grupa ideile. „Ori-ce poporŪ, ŷice *Michelet* (*Mon journal*. Paris 1888) îŷi fixeză în vocabularŪ şi sintaxă caracterulŪ moravurilorŪ şi civilizaŷiunei „sale. Din unŪ numărŪ ore-care de exemple bine alese, pŷte „cineva să descopere geniulŪ unui poporŪ după vocabularulŪ seŷ”. În adevărŪ altfelŪ se exprimă bună-ŷră germanulŪ, şi earăŷi altfelŪ francesulŪ; unulŪ e pedantŪ, întunecosŪ, greoiŪ, celalaltŪ clarŪ, vioiŪ, fără pretenŷie. AcestŪ sistemŪ alŪ spiritului germanŪ d'a se separa de totŪ ce e popularŪ, comunŪ, care decerne numele de mare numai scriitorului, care ŷi-a pututŪ ascunde ideile în forme întunecŷse, inaccesibile ca ŷi oracolele dela Delphi....., a influenŷatŪ sintaxa germană, făcēndu-o savantă, condensată. Sintaxa francesă, din contră, e populară, analitică, ea expune ideile pentru a fi înŷelese la prima vedere, fără frămēntare de capŪ.

Noi Români, cari sîntem unu popor de viță latină, să ne ferim d'a imita spiritul nemțesc și cel unghuresc și să curățim cu o stăruință neadormită din limbă, din obiceiuri, din apucăturile noastre, totu ce nu e moștenit și prin urmare românesc. Noi prin caracterul nostru franc, prin aspirațiunile noastre umanitare și liberale, prin limba noastră sonoră, prin modul nostru de a ne exprima nobil fără emfasă, natural fără a fi trivial, prin totu în fine ce deosebesce pe unu popor latin, trebuie să formăm o insulă mică, dar înflorită în oceanul străinismului. Prin asta nu voim să dicu ca să ne separăm cu deseversire de poporele vecine, să nu mai primim dela ei nimic, nici ce e bun. Ba da, să primim totu ce e bun din ori-ce parte să ne vie cu o condiție însă: să'lu însușim sub forma cea potrivită spiritului latin în genere, și spiritului românesc în particular. Așo d. e. sîntu unii, cari laudă spiritul de economie alu germanilor, opunendu-i amorul pentru lux și lucruri frivole alu rasei latine. Ne aducă ca exemplu de imitată femeea germană din clasele mai culte, care nu se crede dejosită mergendu în țergu cu panerul la braț, seú pe burgesul cu o poziție respectabilă, care face călătoriile de plăcere (Vergnügungsreise) în vago de clasa III-a, inspirând parfumul luleleloru țărănesci.

Căsnicia și economia sîntu, fără dór' și póte, lucruri laudabile. Sub formele amintite ele însă sîntu repulsive fir românesci. Românul, ca și Francesul, Italianul etc. deși mai liberal în fondu decât Germanul, e mai aristocrat în apucăturile sale, în observarea formelor de bună-cuviință, și dacă face economii, le face sub o formă mai rațională și acolo unde sîntu necesare. Acestu fenomen ilu putem observa în tóte: în politică, societate, literatură, voim să dicu deosebirea spiritului latin de cel german. Sîntu o semă de scriitorii în țerile ciscarpatine, cari exaltă profunditatea mintii Germanilor, puterea ei de abstractinne ce se manifestă în produsele lor literare. Abstracțiunea, e, de sigur, o forță divină a minții omenesci, care ne face să ne ridicăm de

asupra vulgului, să vedem mai bine și mai departe decât el. Când cineva prin abstracțiuni reușește a descoperi adevăruri concrete, de un folos real, se poate numi cu drept cuvânt un corifeu. Dar a se complăcea în lumea idealurilor și a abstracțiunilor, perdându cu desevârșire terenul lumii reale, fără alt scop decât a face act de un spirit de estravanță, nu poate érași fi compatibil naturei rasei latine. Acesta poate fi bună pentru popóarele de viță germană, cari nu găsesc recompensă în locul acelor aiurări, nici în clima, nici în limba, nici în caracterul lor.

Cu un cuvânt, dacă voim să avem o limbă, care să fie românească, nu numai prin cuvinte dar și în exprimarea și gruparea ideilor noastre, trebuie mai întâi să simțim și să cugetăm românesce. Ni s'ar părea acesta, la prima vedere, lucru ușor. S'ar pute crede că ajunge, pentru a vorbi bine românesce, ca cuvintele să fiă românești. Forma exterioră, cuvintele, sânt lucrul secundar în asta privință; totul e *spiritul* limbei. Să luăm un exemplu: „trage-ți cismele“, atât cuvântul *trage* cât și *cismele* sânt cuvinte cunoscute, dar în legătura amintită constituesc un non-sens. În limba română *trage* (sus) nici odată nu poate însemna a încălța ca cuvântul: *aufziehen* în nemțesce. În românesce a *trage* va să dică pur și simplu a opune o forță atractivă inerției seú rezistenței unui corp. Germanul, în mersul ideilor sale, care-i este special, a generalizat întrebuințarea acestui cuvânt, ceea-ce n'a făcut Românul. Eată de ce numita expresie, deși la aparență pare a fi românesce, nu se poate înțelege decât de aceia, care cunosc limba nemțescă, cu alte cuvinte e de neapărată trebuință ca cineva să învețe mai întâi nemțesce ca să potă înțelege o asemenea limbă românească, ceea-ce ar fi absurd.

Dar pe de altă parte, cu cât e de necesar ca scriitorul român să scrie în spiritul limbei românești, să observe cu rigóre toate cerințele de stil, de expresie, cu atât, recunoscem că, această e foarte dificil. În Transilvania, Bu-

covina etc. unde vorbirea limbei germane și ungare, precum și cetirea obișnuită a ziarelor scrise în aceste limbi, influențează pe nesimțite însuși modul de cugetare, scriitorul se cere o atenție particulară pentru a satisface cerințele stilului românesc. Care sînt însă mijlocele de a ne feri de această contagiune vătămătoare a spiritului străin? Eu nu cunosc decît două: cetirea asiduă a cărților și ziarelor reputate ca bune; cunoscerea unei limbi neolatine, și mai ales a limbei franceze. Am recomandat, în prima linie limba franceză, fiindcă este cea mai bogată dintre limbile romane și ne prezintă în modul cel mai clar caracterul analitic, care e trăsătura principală a limbilor născute din limba latină. Sub caracterul analitic înțelegem însușirea unei limbi de a analiza ideile, adică de a le exprima mai detaliat și mai circumscris. Această analiză se poate observa la cuvinte izolate, precum și în expresiuni și propozițiuni întregi. Germanul prin cuvîntul *Dampfschiffahrtsgesellschaft* exprimă o idee pe care limba română trebuie s'o analizeze și s'o exprime cu patru cuvinte, adică: societatea de navigațiune cu vaporu. De aci urmează că expresiunile întrebuițate de un scriitor fără de bunul simț, ca: conștiință în loc de: avînd cunoștința etc. sînt antipatice limbilor neolatine. Ce e drept avem și noi cuvîntul conștiință, decît în acest cuvînt simțul compozițiunii etimologice s'a pierdut cu desăvîșire și constituie o singură idee inseparabilă, ceea ce nu există în privința cuvîntului conștiință. Prin recomandarea limbei franceze n'am înțeles ca toți Români să-o vorbească la perfecție, nu, dar, e de dorit ca orîce Român cult să aibă oare-care cunoștințe de limba și literatura aceluia popor, care a mers în totdeauna în fruntea civilizațiunii române. Eată cum apreciază dl. *Al. Xenopolu*, eminentul autor al „*Teoriei lui Rössler*“, influența franceză în România, într'o conferință ținută la Ateneul român la 1887:

„Dintre toate mișcările, cari au însoțit propășirea și dezvoltarea noastră, nici una nu se poate asemena cu plecarea

„noastră aproape nețarmurită către cultura franceză. Ea a fost aceea, care a transformată din rădăcină și până în creștetul ei starea noastră atât politică cât și culturală; ea a fost aceea, care ne-a inspirat toate ideile regenerătoare întregii noastre vieți; ea a fost vârguța magică, la atingerea căreia masa informă a trecutului nostru a lepădată greoaia lui haină, lăsându de odată expusă privirilor noastre fermecătorului chipu alu vieții civilisate. Dacă timpul mi-ar permite să vă face tabloulă, fiă culturală, fiă politică, alu traiului nostru de altă dată și l'ași asemăna cu acelu de astăzi, am rămâne cu toții uimiți de schimbarea severșită....”

Știu că imitațiunea franceză a întrecut adesea hotarele raționale și a devenit la societatea înaltă din România chiar ridicolă, binele adus e însă nemăsurat de mare pe lângă răul ce l'a cauzat.

Dar eată-ne ajunși cam de parte dela sintaxă, voru obiecta unii. Nu, de loc. Totu ce privesce spiritulă, geniulă unu poporă e, precum am văzut, în legătură intimă cu limba sa, în acestu sensu dar cred, că acēsta digresiune aparentă a fost inevitabilă.

Să revenim deci la obiectulă propriu disu alu cercetărilor noastre și să dăm aci câteva exemple de expresii și sintaxă greșită.

Vom începe cu:

A. Locuțiuni viciose.

Președintele *aduce înainte* (observă, atrage atenția etc.) germanism: bringt vor.

Din *parte* bine informată (din isvor) germ. Seite.

Proiectul *merge într'acolo* (prevede, are în vedere) germ.

A fost înaintat la *rangul unu* general (la gradul de) germ. zum Range eines G.

Demonstrând față de dătătorii de lucru (făcând demonstrații în contra patronilor) germ. În românește a demonstra va să dică a dovedi ceva în mod științific.

Adunarea s'a *determinat* pe ziua de 15 Aprilie (s'a decis ca adunarea să se țină la 15 Aprilie). Determina în limbile neolatine însemnă a indica cu precisiune; a face de a se lua o decisiune, o direcție.

S'aũ cassat tribunalele (Tribunalele s'aũ desființat), se casséză o sentințã, un concurs etc. Termeniũ consacrați nu se pot interverti. Așa bunã orã se ȃice: se *anuléză* un testament, o decisiune; se *abrogă* o lege; se *ridicã* o carantinã etc.; se *resiliéză* un contract; se *invalidéză* o alegere; se *desființéză* o societate; se scõte, șterge un paragraf ș. a.

Atitudinea compactã a majoritãții (atitudinea fermã, țnuta solidarã), Atitudine compactã nu existã.

Autenticarea protocolului (Verificarea procesului verbal), a autentica este un termin exclusiv de drept. Se autenticã actele și se verificã faptele.

Candidatul sã aibã o *viațã* nepãtatã (conduitã, purtare, trecut), germ. unbeflecktes Leben.

Detragerile din lefurĩ (reținerile, scãderile), germ. Abzug. ung. levonás. Vreme tare în Seghedin (furtuna), ung. nehéz idõ; vremea nu e nici tare nici mõe.

Inspecțiunea în înțeles mãi strins (mãi bine e propriu ȃisã), ung. szoros értelemben vett.

Condamnat *la perderea oficiului* (a fost destituit), ung. hivatal vesztés.

Manifestațiunea a *decurs* în liniște (s'a petrecut, a avut loc), ung. lefolyt.

Du-te afarã! (eși!), germ. geh' hinaus, ung. takarodj ki.

Cautã bine *afarã* (este bine la față, e voinic), germ. schaut gut aus, ung. jól néz ki. Asemenea e de reprobãt și prospiciazã.

Trage sus ceasornicul, (intõrce), germ. aufziehen, ung. fölhúz.

Trage cismele, pantalonĩ (ĩncalțã, imbracã), germ. aufziehen, ung. fölhúz.

Dã sus cofẽrul pe tren (preda cofẽrul în tren), germ. aufgeben, ung. fölãd.

L'a declarat de ales (l'a declarat ales), germ. zum.

L'a numit, ales de notar (l'a ales, numit notar), germ. zum.

De-a rostul (în Romãnia, se ȃice: pe de rost)

Juca, cãnta pe clavier (cãnta la pian, insã: din viorã).

Rupturã de norĩ (plõie torențialã) germ. Wolkenbruch, ung. felhõszakadás.

Candidatulũ a *reșãșit* (s'a retras), germ. zurückgetreten, ung. visszalépett.

Prinde caiĩ în ham (pune caiĩ la trãsurã), ung. hámba fog.

S'a tractat de (era vorba de), germ. es handelte sich um.

Consciu de poziția sa (avẽnd eunoscința importanței poziției sale).

Afacerĩ *legate cu persõna sa* (care îl priviaũ).

Pentru *de a se asigura* (spre a se asigura), germ. um zu.

De cãte-orĩ *merge* 3 în 12? (se cuprinde), germ. wie oft geht, ung. hányszor megy.

În fine s'a început cu cestiunea scolii (s'a luat în desbatere cestiunea scólei), germ. anfangen mit.

Varsă în pahar (se dice tornă în pahar; însă: varsă din pahar).

Un nume bine sunător (armonios, plăcut), germ. wohlklingend, ung. jóhangzású.

A se juca de-a cărțile (a juca cărți), se dice însă a se juca de-a baba-órbă, de-a mijotca etc.

Punct de punct (punct cu punct, din punct în punct).

De voesce orî nu voesce (vrînd nevrînd), ung. ha akar ha nem.

N'a vrut să se dea pradă acestei idei (să se sacrifice), ung. magát prédául adni.

Față cu punctul de vedere al episcopului (cu vederile), se dice: din punct de vedere, și nu față.

Alegerei aű premers pertractări între liberali și radicali (înainte de alegere o înțelegere a avut loc între liberali și radicali), germ. vorgegangen, cuv. premerge nu există.

S'a fost lansat versiunea (eșise, circulase versiunea), a fost mâncat, a fost bătut etc. în loc de: mâncase, băuse etc. e tot ce pôte fi măi absurd, e un maghiarism îngrozitor: evett volt, ivott volt.

Ca să obléscă calea candidaturii (să prepare) ung. egyengesse.

Excese mărunte (mici, neînsemnate), ung. apró.

Mult stimat dle! (Domnule!) Stima e un lucru cu mult măi precios pentru a face paradă prin ea la fiă-care moment. Acest mod de adresă e nemțesc.

Sala de consultație a comitatului (sala de consiliu); consultație, cere-re de sfat.

Generalul a inspiciat școla de cadetii (a inspectat școla militară).

Camera advocațială (advocațiilor), adjectivul advocațial nu există.

Alesul Patriarch, G. B. (Patriarchul ales, G. B.) adjectul se pune înaintea substantivelor de regulă pentru a areta o calificațiune excepțională, sau pentru a releva, o calificațiune d. e. elocuentul orator, marele om, dar alesul patriarch nu se dice.

Presumptivul moștenitor al tronului (mostenitorul presumpțiv al tronului).

Discurs avêntat (entusiast, plin de foc), ung. fellengző, germ. hoch schwebend; avêntat nu e cuvênt românesc.

Desbaterile delegaționale (delegațiilor) cuvêntul delegațional nu există.

Drumul ferat (drumul de fer, însă: calea ferată), usul limbei nu se pôte infrunta fără a face act de extravaganta.

Din aceste câteva exemple citate, cari s'arű puté înmulți la înfinitű, putemű óre să formulămű câteva principii conducetóre? Putemű, și eată ce anume principii:

1. Amű vëdűtű că cele măi multe și grave greșeli s'au făcutű acolo unde locuțiunile s'au tradusű din vorbă în vorbă

din limbi străine, fără considerare dacă e românesce sau ba. Prin urmare e de recomandat ca toți aceia, care traducă din nemțesce sau unguresce să se ferescă de traduceri literale, și în casă dacă nu ară cunoscce expresiunile și locuțiunile românesce corespunzătoare și *consacrate* prin usă, să dea expresiunilor o altă întorsătură și să se exprime cum s'ară exprima ună Românu cu bunul simțu, care nu scie nici unguresce nici nemțesce.

2. Să ne ferim d'a crea din capul nostru cuvinte noi, pe care nu le înțelege totă lumea. Scriitorul trebuie să cunoscă limba publicului cultu și nu vice versa. Scriitorul n'are dreptul de-a schimba nimic în limbă, dacă nu vrea să fie ridicol. Ce s'ară ȳice despre ună scriitoru maghiarū, care arū întrebuintă espresia : szerelmes vagyok pipa (amorezat lulea) sau de unul germanū care arū ȳice : pferdiren (călări)? Acele cuvinte seū expresiuni n'arū exista decât în imaginațiunea lui și arū fi neînțelesu, precum sūntu de neînțelese prentu Români cuvintele ca : avântatu, delegaționalu. „Limba în ori-ce manifestare a ei, ȳice d-lu Maiorescu în Criticele sale (pag. 52), „în gramatică, ca și în expresiuni și idiotisme, este un „productū necesarū și instinctivū alu națiunii, și individulu „nu o pōte nici odată modifica după rațiunea sa izolată“.

Limba nu e proprietatea exclusivă a câtorva cărturari ci a națiunei. A o modifica în modū arbitrarū, nimeni n'are dreptul. Fără îndoieală și limbele tindū la progresū, la forme mai curate, la o materie mai omogenă. Dar acēstă selecțiune se face pe nesimțite, prin unū curentū necesarū și iresistibilū ce cuprinde întrēga națiune. Să sperămū că și în sinulū românismului se va nasce odată unū alū doilea Dante Alighieri, care unindū în sine într'unū gradū înaltū spiritulū neamului nostru, să impună prin forța geniului seū cuvinte și forme noi.

Până atunci însă să primimū cu toți o limbă literară unică, să veghiămū asupra integrităței ei, care e o condiție fundamentală a progresului nostru culturalū.

B. Sintaxă.

În cele ce urmăză voiŭ releva principalele greșeli observate la scriitorii ardeleni în modulŭ de a-și enunța și grupa ideile.

Nu e intențiunea mea să facŭ unŭ cursŭ completŭ de sintaxă, căci se presupune că orî-ce scriitorŭ are cunoșcințele indispensabile de limbă și gramatică. Observațiunile mele vorŭ avé în vedere numai câteva deosebiri de topică și de sintaxă, care se potŭ observa între scrierile apărute dincóce și dincolo de Carpați.

1°. Subiectulŭ propozițiunei trebuie, pe câtŭ se póte, să ocupe primulŭ locŭ, fiindŭ că atențiua nóstră se concentrá mai alesŭ asupra lui. Topica limbei române, în tesă generală, e următórea: subiectŭ, verbŭ, acusativŭ, dativŭ (saŭ genitivŭ), d. e.

Pavelŭ a trimisŭ o scrisóre amicului seŭ. Acusativulŭ se pune după celelalte casuri când e mai lungŭ saŭ când are vre-unŭ complementŭ, d. e.

Pavelŭ a trimisŭ amicului seŭ o carte apărută de cu-rénd la Bucuresci.

Întervertirea acestei ordini se face numai în casuri speciale, când relevarea vre-unui cuvéntŭ din propoziție o cere acésta, casuri la cari bunulŭ simțŭ și urechea scriitorului trebuie să decida. Decí nu e românesce când se dice:

Despre situațiunea în Ungaria *aduce* Mémorial diplomatique unŭ articolŭ (trebuie: Mémorial diplom. *aduce* etc).

Saŭ: Alegerii aŭ premersŭ *înțelegeri* între liberali și radicali (trebuie: O înțelegere s'a făcutŭ înainte de alegere între liberali și radicali).

2°. Determinativele se punŭ după subiectŭ, căci înainte de tóte trebuie să scimŭ despre cine saŭ ce se vorbesce, pentru ca să-lŭ determinămŭ mai de aprópe. Este decí absurdŭ a dice: *Atașatulŭ sêrbescŭ din Viena* vice-colonelulŭ M. a fostŭ primitŭ în audiență (ci: *D-lŭ Locotenentŭ-colonelŭ M., atașatulŭ sêrbescŭ din Viena* etc). Acesta e unŭ germanismŭ oribilŭ, de care trebuie să ne păzimŭ.

3°. Complementele, adecă cuvintele care completează înțelesul unui cuvânt, trebuie aședate pe cât se pôte de aprópe de cuvântul la care se referesc, pentru a nu da naștere la neînțelegere. De exemplu.

Pompierii aú scápatú pe ómení cu luntrițele din locuințele lorú. „*Din locuințele lorú*“ e complementul cuvântului „ómení“, decí trebuie să ñicemú: Pompierii aú scápatú cu luntre pe ómení din locuințele lorú.

Saú: Astáđi a sositú ambasadorulú francesú la Viena (e mai clarú a se ñice: Astáđi a sositú la Viena ambasadorulú francesú; fiindú „*la Viena*“ complementul verbulu „a sositú“).

Vorbindú de complemente, vomú observa asemenea, că mai multe cuvinte nu potú avé unulú și același complement, decâtú atunci când tóte pretindú aceeași specie de complementú d. e.

Acestú copilú *se supune și ascultá* pe părinții seí. (Propoziția acésta e viciósá, căci „*se supune*“ cere dativulú și nu acusativulú ca „*ascultá*“, trebuie decí să ñicemú: Acestú copilú *se supune părinților seí și-í ascultá*).

Totú în acestú locú vomú nota că complementele unui cuvântú trebuie să fiá de aceeași specie.

Vomú ñice:

Ímí place fumatulú și plimbarea,

seú: ímí place să fumezú și să me plimbú.

Nu se pôte ínsá ñice: Ímí place fumatulú și să me plimbú (adecă unulú verbú și altulú substantivú).

4°. Propozițiunile trebuie să fiá câtú se pôte de analitice, adecă să nu concentrámú prea multe idei în cuvinte puține, ca Nemții și Ungurii, a cărorú limbá fiindú mai sinteticá, o permite acésta. În limba románá, din contrá, trebuie să detaiámú ideile ca să ajungemú la o precisiune și claritate, cari sântú semnele distinctive ale tuturorú limbilorú romanice.

Să ne ferim decî de propoziții ca :

Aceste probe se condiționează una pe alta (în locu de : stabilirea, saũ justeța, unei din aceste probe presupune justeța celeilalte).

Saũ : Era unũ bărbatũ consciũ de pozițiunea sa (În locũ de : era unũ bărbatũ care cunoșcea importanța pozițiunii sale).

Tóte regulele sintaxei române tindũ, precum amũ vędũtũ, la claritate și precisiune. Orĩ cine va scrie într'unũ stilũ greoiũ, condensatũ, întunecosũ, dubiosũ saũ plinũ de pretenții, e străinũ de spiritulũ limbei romãnesci.

A. Șulutũ Cãrpenișeanũ.

SCIINȚA ÎN ȘCOLĂ ȘI AFARĂ DE ȘCOLĂ.

I.

Între mișcările mai nouę de pre terenulũ pedagogiei moderne este caracteristicã cu deosebire tendența de a prelucra și preforma tóte sciințele, ce se propunũ în școlã educativã, conform scopului acesteia și a face distincțiune între sciința din școlã și afarã de școlã, numindu-o pre aceea : *sciința de (pentru) școlã*, earã pe acęsta *sciința de specialitate*.

Se póte, ca distincțiunea acęsta sã parã cam curiosã, mai cu sémã când ne gândimũ, cã sciința, ca rezultatũ alũ unei munci spirituale de vécuri, dacã ea se basęzã pre realitate, nu mai póte sã fiã altcum, decãtũ cum ni se presintã în sistemele formate și admise de lumea învęțatã. În tesã generalã nice nu póte sã mai încapã vre-o escepțiune contra unei atari obiecțiuni, pe cãtũ de adevęrate, pre atãtũ și de îndreptãțite. Darã nice nu e de cređutũ, cã arũ și încerca cineva sã susținã acęstã distincțiune chiar și numai din punctulũ de vedere alũ *calitãții sciințelorũ*, care pãnã atunci remãne neatãcabilã, pãnã când remãne neatinsã basa lorũ realã, singura normã hotãritóre asupra existenței orĩ neesistenței acelora. Nu totũ astfelũ ni se presintã cestiunea dacã, transpunęndu-o

pre terenul școlii, voimă să ne dăm sémă asupra *cuantității*, și mai ales a *formei*, sub care ea are să se presinte, care altcum are să fiă aici și altcum pentru trebuințele omului de specialitate.

Dacă căutăm să ne dăm séma asupra științelor, astăzi cunoscute și recunoscute în cercurile ómenilor învățați, aflăm că ele nu au fost create deodată cu lumea, bună óră ca deși Palas Athene din capul lui Iupiter, ci s'au dezvoltat în cursul timpului, și au decă și ele istoria lor cu începutul și peripețiile prin cari au trebuit să trecă. Chiar și astăzi ómenimea nu încetă a afla nouă științe și după prevederile ómenesci cercetarea acésta are să mérgă în infinit.

Cu câtú însă o știință are unú trecutú mai depărtatú, cu atâtú este mai vastă și chiar și mai perfectă în rezultatele ei positive, pecând o știință mai tineră de aci înainte prin o assiduitate neîntreruptă, tinde numai cătră o astfel de perfecțiune.

Pentru bărbatul de specialitate este neapăratú de lipsă să fiă pe deplinú orientatú odată în sistemul științei sale după cum elú e formulatú de timpulú în care trăesce, altădată să cunóscă trecutulú acestei științe, să cunóscă factorii cari au rídicatú orí au împedecatú știința, dacă voesce să nu cadă în erorile, în cari au cădútú alți mulți înainte de elú. Nimenea nu va puté să devină factorú hotăritorú în specialitatea sa, dacă nu va ținé contú de aceste cerințe.

Este știutú însă, că chiar în același ramú de știință întâlnimú nenumerate sisteme, de óre-ce fiă-căruia 'i stă în deplina libertate de a-și croi sistemulú seú după cum 'lú taie capulú și nu este silitú a se ținé de unú sistemú adoptatú de majoritate. Între tóte sistemele posibile există totuși unú punctú de unire, și acela este că ele nu ne dau decâtú rezultatele dobândite în cutare ramú de știință, dar nu ne arată și modulú cum ele s'au formatú; ele ne dau lucrulú de agata și noi avemú să'lú mistuimú.

Pentru înțelegerea lucrului să ne scoborim din generalități la specialități și să cercetăm la acestea adevărul celor susținute mai sus.

Începem cu științele naturale, la cari este mai marcant sistemul și mai ușor de înțeles, decât la celelalte, cel puțin sistemul după care se predă astăzi știința în școală.

Aici earăși avem să deosebim științele naturale *descriptive*: zoologia, mineralogia, botanica, de cele *explicative*: fizica și chimia, și să abstragem deocamdată dela celelalte științe, ce cad în cadrul acestui ramă, cum e bunăoară: anatomia, fiziologia animalelor și a plantelor, biologia, morfologia etc.

În sistemul științelor naturale descriptive aflăm pe trépta cea mai înaltă cele trei *împărății*: a animalelor, a plantelor și a vegetalelor; dela acestea ne scoborim la *tipuri*, dela tipuri la *classe*, dela classe la *ordini*, dela *ordini* la *familii*, dela *familii* la *genuri* și în urmă dela *genuri* la *specii*. Nenumerate sânt speciile cuprinse în această țesătură a gândirii omenesci și nenumărați bărbații, cari au meritul de a fi contribuit la această lucrare intelectuală.

Încă și astăzi nu este cunoscută fauna și flora tuturor părților de pe întreg rotogolul pământului și vor mai trece câte vécuri, până când se va pute dice, că a străbătut ochiul omenesc pretutindenea.

În fața acestui fapt până unde poate să méréga pretențiunea școlei de a da o cultură generală multilaterală? Puté-va ea óre, ca în timpul câtu ți este dat de a cultiva generațiunea tineră, să satisfacă acestei cerințe?

Da! voru răspunde unii, de óre-ce în unu anu, doi, prea ușor poți să dai elevilor cunoscințe deajunsu din științele amintite și cu unu manualu bun la finea anului séu la finea a loru doi ani, voru sci să-ți enumere indiviđi din cutare gen, familie, ordine și clasă, așa încátu vei pute să și seceri laude la vre-unu eventualu examenu. Admitem că tóte acestea sântu posibile, nu putem însă să nu ne întrebăm: óre prin acésta

aŭ și câștigatŭ ceva elevii în privința dezvoltării lorŭ spirituale? Óre vorŭ și remâne cunoștințele câștigate în timpŭ așa scurtŭ, o proprietate sigură și durabilă, de carea să poți dispune ori de câte-ori vei avé trebuință?

Esperiența de tóte zilele prea adeseori ne convinge, că în cele mai dese casurŭ silințele școliei devinŭ iluzorice și mintea elevului nu se alege de multeori, decâtŭ cu numele cutărei științe, seŭ cu numele câte-vre-unui individŭ din ramulŭ științelorŭ naturale. Acesta nu este ficțiune, ci adevărŭ basatŭ pre casurŭ singuratice și documentatŭ cu deosebite ocaziuni și în deosebite împrejurări.

Într'o lumină totŭ așa de puținŭ favorabilă ni se înfățișează și cunoștințele, pe carŭ le dă școla din fizică și chemiă. Resultatele adevărate ale acestora, după cum le aflămŭ în manualele de școlă, sântŭ *legile fizice* și *chemice*, carŭ arŭ trebui să fiă unŭ avutŭ comunŭ alŭ tuturorŭ ómenilorŭ cu pretențiunea de a avé o cultură generală. Legile acestea aŭ să fiă scopulŭ cătră care trebuie să ținéscă învățământulŭ din fizică și chemiă. Nicŭ când însă nu se va puté ajungé acestŭ scopŭ, dacă școla va căuta să se țină de sistemulŭ depusŭ în cártea omului de specialitate și să urmăréscă metoda acestuia în comunicarea cunoștințelorŭ. De aci se espică faptulŭ, că deși științele naturale aŭ luatŭ în deceniile din urmă unŭ sborŭ puternicŭ, totuși încă multŭ va trebui; până ce se va puté afirma despre ele că sântŭ pre deplinŭ validitate în consciința popórelorŭ și a ómenimeii. Cu tóte acestea nicŭ când nu arŭ fi consultŭ, ca reprezentanții acestora să mérgă mai departe cu pretențiunile, decâtŭ le permite adevărata lorŭ valóre în o școlă educativă. Vorŭ avé deci să fiă supuse unorŭ restricțiuni, dictate de scopulŭ învățământului educativŭ, atâtŭ cu privire la estensiunea, câtŭ și cu privire la forma, în care ele aŭ să se predea.

Voidŭ a estinde cercetările mai departe pe alți ramŭ ai științelorŭ, ne oprimŭ la matematică și specialŭ la geometriă, carŭ sântŭ mai aprópe de științele naturale; avéndŭ

să se ocupa cu numerarea obiectelor din natură și preste totu cu cuantități, cu forma și măsurarea acestora.

În matematică întâlnim *axiome, regule și formule*, cari așa secol numai pe matematicul de specialitate pot să-l atragă și să-l facă plăcere, ear pentru un nespécialist sânt aramă sunătoare. Pot însă să devină foarte atrăgătoare aducându-le în legătură cu practica vieții, și arătându-le la acesta importanța și folosul lor. Este falsă acea metodă didactică, carea purcede dela axiomă, regulă, secol formulă și numai după-ce și-a însușit-o pe acesta elevul, se înțelege în modu mecanicu, caută a o și aplica la exemple din viață, în locu să lase, ca acele să urmeze din acestea. Atare procedere ne indică punctul de vedere alu omulu de specialitate ear nu pe alu pedagogulu adevăratu. Totu pe basa unu asemenea modu de vedere putem să înțelegem și procederea acelor, cari ceru să se învețe mai de grabă *teoremele* decâtu *dovezile*, în locu să caute ca elevul să ajungă la acele prin judecata propriă.

Nu cumva este falsă ore și procederea acelor în planimetriă, cari, urmându sistemei adoptate în sciință, ducă pre elevu dela punctu la liniă, dela liniă la față, dela față la corpă?

Noi credem, că vechii Egipteni, când voru fi începutu să-și măsore câmpul lor, mai întâiu au dat preste fețe, apoi preste linii și numai mai în urmă preste puncte de demarcare. Totu astfelu când s'au apucatu de zidirea de monumente în Memphis și Theba, ale căroră urme s'au păstratu în piramidele regiloru, prima dată voru fi vedutu corpurile, apoi fețele, liniile și punctele și aflându că unele corpuri sântu egale în privința formei cu celelalte, voru fi venitū și le voru fi datū aceeași numire. Celu puținū așa numai ne putem închipui desvoltarea și sistemisarea cunoscințelor geometrice și preste totu a sciinței, *geometria*.

Ore spiritulu nostru astăzi altfelu decâtu pre acesta cale ajunge a avea idea unu corpă geometricu? Ore începe elu să vedă mai întâi numai puncte, apoi numai linii, fețe și

corpuri? Responsul să și-lă dea fiă-care, observându-se pe sine și făcându observare și la alții.

Câte timpuri au trecut până s'au formulat cunoscințele din științele naturale și matematice și s'au depus în sisteme, după cum le aflăm în cărțile respective. Cunoștințele aceste sânt numai nescie abstracțiuni din mi și mi de casuri, și ca atari ușor de priceput numai pentru bărbatul dedat a se mișca în atari sfere înalte, care dedare și el și-a căștigat-o prin muncă îndelungată.

Nu păcătuim ore în contra dezvoltării naturale a spiritului generațiunei tinere, când voim să-lă forțăm și pe acesta a se ridica pe atari înălțimi olimpice? Nu simțim noi ore povara grozavă, cu care îi încărcăm spiritul lui cel crud și fraged? Credem că viața va da fiă căruia din noi răspunsuri cât se pôte de evidente la întrebările aceste.

Întorcându-ne privirile acum asupra științelor limbistice urmăm să cercetăm cum se are lucrul și aici. Pe terenul acesta dăm de cunoscințe sistemisate în *gramatică, sintaxă, stilistică, literatură*. Dacă ne uităm în un manual de școlă aflăm, că în gramatică se tracteză părțile vorbirii aprupe în aceeași ordine, aflăm că la declinațiunea substantivelor mai întâi este nominativul, la verbe prezentul și persóna întâi și numai după aceea ordinea sciută. Totodată cartea se începe cu definițiuni despre aceea ce numim ființă séu lucru, ba la unele pôte chiar cu definițiunea științei*). Chiar și în sintactică aflăm definițiuni și apoi deprinderi; în stilistică felurile stilului, diferitele figuri oratorice și numai mai pe urmă vin și exemplele, prin cari se cercă ilustrarea. Istoria literaturii ne presintă judecăți străine parte a autorului vre-unui manual, parte a altor băbați, asupra vre-unui literat séu asupra vre-unei scrieri.

*) Multe din gramaticile, edate în timpul mai recent, par a cerca să se emancipeze de sub metoda științifică tradițională și să devină mai practice.

ni Pre lângă acestea ele se tractează încă și separat, așa că odată se propune gramatica și apoi sintactica, pre când d'ora cu multu mai naturală ar' fi tractarea loră împreună deore-ce și copiii când vorbescū nu vorbescū altcum, decâtū în diceri și nici decât odată întrebuintându numai substantive, altă dată numai verbe, seū alte părți de ale vorbirei. Este prea bătătoare la ochi acéstă împrejurare, decâtū să nu ne facă să gândimū seriosū asupra punctului acestuia. Totū unū asemenea modū de gândire ne îndreptătesce de a susținé, că și literatura este posibilū a o tracta în legătură cu stilistica, fără a se abate cătuși de puținū dela scopurile, pre cari le urmărescū aceste două sciințe. Ocupându-te cu unū autorū, la acesta înveți a cunosce și gândirile lui și simțimintele și modulū lui de a vedé în timpulū în care a trăitū, și, dacă este o personă mai marcantă, poți să cunosci din elū și spiritulū de care era străbătută societatea națiunei sale seū preste totū societatea omenescă a timpulū, în care elū a trăitū, poți să găsești în elū o mulțime de întorsături de stilū, de deosebite nuanțe, poți să ți-le însusesci, și prin deprinderi scripturistice asupra modulū lui de gândire și simțire ți-ai ajunsū și scopulū urmăritū de stilistică.

Tractarea acéstă are însă deosebitulū avantajiu de a fi contribuitū la desvoltarea puterei spirituale a elevulū, punându-lū pre acesta în o continuă activitate, care este de cea mai mare valóre chiar și pentru greutățile vieții, de cari nu se póte feri nice unū muritorū.

Din tóte cercetările de până aci amū pututū primi convingerea că sciința, după cum e ea sistemisată în cărțile de scólă, ni se arată în o formă de totū abstractă și anevoiósă pentru perceperea spiritulū încă acum în desvoltare și neajunsū la maturitatea cerută. Totū ceea-ce găsimū în astfelū de cărți sūntū numai regule, legi, noțiuni, sisteme, cari numai pre o cale fórte îndelungată aū pututū să fiă astfelū stabilite, după cum se află ele astăzi. De altă parte vedemū, că sciințele sūntū așa de desvoltate încatū se arată ca imposibilă

orî și ce încercare de a căuta să le faci intrare tuturor în școlă educativă.

Alta va trebui deci să fiă și estensiunea, în carea aș să fiă predate științele în școlă, și cu deosebire alta va trebui să fiă forma de predare. Pentru a pute să satisfacă acestor cerințe este neapărată de lipsă, ca să ne dăm sémă asupra scopului urmărit de numitele școle și apoi să ne străduim a și acomoda mijlocele întru ajungerea acestui scop.

Dr. Petru Spanu.

ÎNTEMEIEREA PSICHOLOGICĂ A ACTELORŪ ELEMENTARE ALE GÂNDIRII ÎN MARGINILE LEGILORŪ HERBARTIANE DE ASOCIARE ȘI REPRODUCERE.

(Monografiă psihologică).

(Continuare).

Orî-ce nu găsește nimic egal în masele de gânduri reproductibile, nu sântem în stare să cuprindem. Din senzațiunile obscure, pe cari le provocă în noi afecțiunile externe, cuprindem în mod perceptiv, judițios seú noțional, numai lucrurile pentru cari avem mijloce de pricepere. Ceea-ce nemijlocit nu pôte reproduce absolut nimic, nu se va pute fixa prin complicare, și din ceea-ce nu se pôte fixa nu rezultă nici de aici înainte nimic clar.

Extragem următorul raport între procesele de formare al sferii și al conținutului. Ele sânt două curente de gândire opuse, cari se condiționează unul pe altul. În ele recunoscem cele două forme de manifestare fundamentală și stereotipă ale orî cărei inteligențe, adică *cuprinderea extensivă* și cea *intensivă*. Amândouă sânt, după cum vedurăm, rezultatul unei cooperări unitare a tuturor operațiunilor elementare ale gândirii, numescă-se acestea raționare, formare de judecăți ori de noțiuni. Explicarea lor nu este a se căuta și nici că se pôte găsi decât în totalitatea acțiunilor reciproce între idei.

Maî alegemû ca exemplu o materie, din punctû de vedere alû esactităţii logice maî înaintată, cu scopulû de a esamina încă alte fenomene ale gândirii.

Problema să fiă a forma în consciinţa băiatului noţiunea despre Paralelogramû, prin mijlocirea unei figurî geometrice concrete, bunăoră printr'unû Oblongû desemnatû pe tablă. Vomû înţelege numai decâtû, că aici avemû de a face cu *formarea unui conţinutû*, pe care trebuie să-lû dobândescă scolarulû din privirea la Oblongû. Paralelogramulû încă e unû raportû de idei seû — folosindû terminulû logicû — unû raportû de note. Elû va fi cuprinsû, când băiatulû a isbititû să formeze judecata, că dintre cele patru laturî ale figurîi vëdute, cele opuse sîntû paralele. Îndată ce s'a ruptû acestă judecată, noţiunea Paralelogramû e unû faptû psihicû sevêrsitû.

E maî pre susû de îndoială, că judecata nu se va puté forma în vederea Oblongului, până când băiatulû nu scie ce va să dică liniî paralele. Nu noţiunea Paralelogramului ce urméză a se forma acum, dar în totû casulû ideea despre situaţiunea paralelă a liniilorû trebuie neapăratû să existe în consciinţa băiatului şi să se reproducă în mijloculû unui complexû de idei, fiă de ori-ce natură, ba chiar împreună cu acestû complexû, înainte de ce arû puté să fiă observată şi la laturile Oblongului. E posibilû, că învăţătorulû să îndrepte acum ântêia-óră luarea aminte a băiatului asupra acestei situaţiuni, dicënd elevului bunăoră să observe, dacă laturile opuse ale oblongului *zac saû nu în aceeaşi direcţiune*. Şi în casulû acesta trebuie să fiă existatû ideî, care vinû a fi împrôpătate în memorie prin cuvintele „zacû saû nu în aceeaşi direcţiune“ şi cari odată reproduse, mijlocescû descoperirea situaţiei paralele şi la laturile Oblongului. Neîntimpinândû întrunû casû concretû nici acestă preparaţiune, învăţătorulû va trebui maî ântêiû să clarifice deosebirea din cestiuene, ca să pôta fi de faţă la privirea figurîi. Decumva Oblongulû n'arû produce în băiatû decâtû impresiî absolutû incomparabile cu ceea-ce scie, în casulû acesta chiar şi afecţiunea cea maî puternică, ajutată

fiă și de unū organū alū vederii orī cātū de perfectū rămâne, nu șicemū nesimțită, dar sigurū nepricepută.

În momentul, în care scolarulū e îndrumatū să observe situația laturilorū opuse, ideile revocate în memorie prin cuvintele învățătorului primescū rolulū unorū auxiliare pentru a reproduce mijlocitū totū ce va fi sciindū scolarulū despre situația liniilorū drepte. Ceea-ce s'a produsū mijlocitū se complică ca faptū psihicū simultan cu situația laturilorū, care continuă a impresiona acum, dândū existență judecătii: „Situația laturilorū opuse dintre cele patru ale Oblongului e (ca) o situație a liniilorū drepte“. Acea dintre situațiile reproduce și complicate, care s'arū întempla să corēspundă cu cea intuită acum în laturile Oblongului, va stărui neapēratū a se contopi. Ea se va reproduce prin urmare în modū nemijlocitū născēndū judecata: „Situația liniilorū drepte, eū o cunoscută, este cea paralelă“. Îndată ce s'a sevērșitū apoi și contopirea situației nemijlocitū reproduce cu ceea-ce acum impresionēză, scolarulū isbutesce a-și forma judecata căutată. Elū va recunōsce paralelismulū liniilorū drepte și la laturile figurei ce-ī staū înainte, judecândū: „Dintre cele patru laturī ale Oblongului cele opuse sūntū paralele“. Raportulū de note, descoperitū asupra Oblongului, n'are trebuință decât de numele Paralelogramū, pentru ca judecata să pōtă fi formulată mai scurtū așa: „Oblongulū e unū Paralelogramū“.

Notămū, că la învățamētū nu e de lipsă a se adresa întrebări cu privire la tōte premisele. În cursulū de obiceiū fōrte repede alū gândirii, care preferă felulū de vorbire entimemicū, o întrebare, cređută a fi la timpū, se ivesce adeseori prea târđiū. Sincronica vorbirii și gândirii apare defectuoasă și întrebările, în locū să favorizeze, mai multū împedecă priceperea. În fața problemei de mai nainte e de ajunsū să pornimū gândirea băeților pōte prin cuvintele: Priviți la Oblongū și aflați, care dintre situațiile cunoscute ale liniilorū drepte corespunde laturilorū opuse ale Oblongului. E clarū, că în momentul, în care cuvintele învățătorului aū

amintitū *situația liniilor* drepte, reproducerea mijlocită a celor știute și complicarea lor cu noua senzațiune, apoi reproducerea nemijlocită și contopirea finală a elementelor egale, vor născă ca prin fulgerū judecata dorită. Casurile acestea sânt cele mai dese; ele nu pot însă să dispenseze teoria psihologică dela datorința de a griji și de acele casuri când procesul de cuprindere se desfășură mai cu anevoe seū când nu se desfășură de locū. Învețătorul trebuie să cunoscă în casuri de acestea mijlocele potrivite și să le scie întrebunința în consonanță cu stadiile de evoluție naturală a gândirii, dacă lucrarea lui va voi să reclame dreptul de a se numi procedere științificū intemeiată și adevăratū artistică. Multe priceperi se sevrșesc fără scirea, prin urmare fără meritulū învețătorului. Aceste succese involuntare nasc credința ce se stabilește pe încetulū în mulți învețători, că numai elevul neînțelegător e vina neînțelegerii. Vom sci dar, unde este a se căuta de multe ori cauza neînțelegerii.

Raportulū de note seū noțiunea Paralelogramului a rezultatū așa dară din următoarea mișcare gânditoare:

Formarea de conținutū.

Propoziția minoră: Situația laturilor opuse dintre cele patru ale Oblongului e (ca) o situație liniilor drepte.

Propoziția majoră: Acastă situație de linii drepte e cea paralelă.

Judecata contopitoare: Laturile opuse dintre cele patru ale Oblongului sânt paralele adecă: Oblongulū este unū Paralelogramū.

Individulū, în care s'a petrecutū acestū procesū, nu trebuie neapăratū să fiă în stare a formula gândirea lui prin cuvinte, nici măcar să observe procesulū petrecutū în consciința lui. O astfelū de observare e rezultatulū reflecțiunei seū perceprii interne și e o problemă pentru educătorulū psihologū.

În judecata contopitoare (concluziunea) paralelismulū se asociază în modū predicativū cu laturile opuse ale Oblongului

ca subiectū. Prin acestū actū psihicū dobândimū o *descriere* (descriptio) a Oblongului. Descrierea devine cu atâtū mai completă, cu câtū se vorū putē forma mai multe judecări contopitoare asupra Oblongului, la felurite îndemnuri venite din lăuntrulū consciinței. Prin descrieri repetite dobândim totū atâtea deosebiri de *specie* (species), care separēză Oblongul când de unulū când de altulū dintre individele geometrice. Scopulū formării conținutului este așa dară a deosebi individele unele de altele. Descrierea, privită din punctū de vedere psihologicū, e totdeauna o judecată rezultată din contopire; din punctū de vedere logicū ea e o judecată analitică. Existența ei e condiționată prin o raționare după tipulū formării conținutului.

Stefanū Velovanū.

DINTR'ALE ECONOMIEI.

Rolulū gunoiuluiū în agricultura.

Ți de ți ni se dă ocașiune a constata unū progresū totū mai îmbucurătorū în agricultura; ți de ți vedemū unū interesū totū mai mare între ómenii, ce se ocupă cu acēsta nobilă lucrare. Se pare că s'aū convinsū cei mai mulți dintre agricultorii nostri, că și pentru agricultura se mai recerū unele cunoscințe, cari nu se potū învăța numai dela córnelē plugului, ci și din observările și esperiențele altora.

Până bine de curēnd, credeau mulți nu numai dintre simplii cultivători, dar și unii dintre pretinșii nostri cãrturari, că pentru agricultura sūntū de ajunsū cunoscințele, ce și-le pôte câștiga fiă-care agricultorū pre cale practică dela părinți și moși. Astăđi, când tóte măestriile omenesci tindū spre perfecționare, când marii proprietari întrebuintēză chiar puterea aborului la lucrarea pãmēntului; nice miculū cultivatorū nu mai pôte remănea indiferentū, ca până acumū, de îmbunătățirile ce se tindū a se face în agricultura, ci chiar și elū trebuie să învățe și să scie din carte cum să lucre pã-

mântul? cum, ce și când să samene? Cum să producă gunoiu bună? etc.

Cu acésta ocașiune ne vomă ocupa nițelă cu întrebarea : cum putemă produce gunoiu bună? Ȋică anume *bună*, căci pe care 'lă vedemă risipită prin cele mai multe curți ale agricultoriloră nostri, nice nu merită numele de gunoiu în înțelesulă strinsă ală cuvântulă.

Pentru ca să producemă gunoiu bună, avemă lipsă de vite bune, grajdă bună, așternută și nutreță bună. Fără unulă din acestea patru lucruri, nu putemă produce gunoiu bună.

Décă despre semînță se pôte Ȋice, că „ce samenă, acéa răsare“, cu atătă mai vĕrtosă despre gunoiu, că cum și cu ce nutresci vitele, asemenea gunoiu îți voră produce. Nutresci vitele rĕu, cu paie, frunđe și coceni, ele nu potă produce gunoiu bună, ca nutrindu-le cu fĕnă bună, otavă, lături, napĭ etc.

În privința nutremântulă trebuie să observămă, că precum nutremântulă plânteloră e de două feluri: organică și anorganică, așa e și ală animaleloră. Nutremântulă organică ală plânteloră, care constă din oxigenă, azotă, carbonică etc. se preface în animale în carne și óse; ear nutremântulă anorganică, care constă din potașă, vară, feră etc. neputându-se mistui în stomaculă animală, ese sub forma de bălegară (escremente), pentru a servi mai departe ca nutremântă regnului vegetală. Astfelă a întocmită bunulă creatoră, ca animalele să dé înapoi o parte din nutremântulă loră, plânteloră, dela cari l'ău și luată.

Economă harnică și esperți aă aflată unele date fórte instructive în privința produceră gunoiului. După aceia cam 50% din nutrețulă uscată, cu care se nutrescă vitele, se face bălegară, ear totă atăta trece în carne și óse. La vitele albe 100 chilograme balegi conțină 84 chgr. apă și 16 chgr. nutreță uscată; ear urinulă conține 94 chgr. apă și 6 chgr. nutreță uscată. La cai 100 chilograme balegi conțină 76 chgr. apă și 24 chgr. nutreță uscată; ér' urinulă conține 90 chgr. apă, 10 chgr. nutreță uscată. Celă mai apătosă gunoiu este celă

de rimători și bivoli; celū mai caldū este dela cai, ear celū mai cu putere dela boi.

Gunoiolū dela cai, fiindū mai caldū, se recomandă în pământurile reci (argilose); gunoiolū dela boi și vaci în pământurile vărōse, și nāsipōse, ear celū de rimători și bivoli în pământurile humōse.

Gunoiolū prōsperū nu e bunū la sēmănaturile de grāu și sēcără, căci conținendū nesce bureți, produce tăciunele; elū însă este bunū la sēmănaturile de primăveră: la cucuruzū, cartofi, ovēsū etc.

De așternutū se întrebuintează: paie de grāu, sēcără, ovēsū, orzū etc. De o vită mare trebuie așternutū câte 4 chilograme pe ȕi. Celū mai bunū așternutū este din paie de sēcără și de grāu. Unū chilogramū paie de sēcără absorbē 4 litre de udū, ear din cele de grāu unū chilogramū absorbē numai 2½ litre de udū (urinū).

Cu câtū se lasă așternutulū mai multū sub vite, cu atātū se face gunoiulū mai bunū, deōre-ce golurile paielorū aū timpū de ajunsū pentru a se umplē cu udū și a ajuta astfelū descompunerea și fermentarea. Unii voescū a recomanda, ca gunoiulū nice să nu se scōtă de sub vite așa desū, ci numai odată de două orī preste anū. În asemenea casuri arū trebui să se facă grajdurile mai înalte și mai cofundōse, ca să încapă totū gunoiulū, ce se produce. Între împrejurările economilorū nostri însă acēsta este împosibilū; este de ajunsū, decă gunoiulū se lasă sub vite până când credemū, că paiete așternute s'au umplutū deja cu urinū. Neintēmplāndu-se acēsta și scotēndu-se așternutulū secū pre grāmadă (platformă), gunoiulū muceșcesce. Pentru a încunjura acēsta este de recomādatū a face grāmada regulatā; în dosū unde să fiă mai feritā de vēnturi și de sōre, e de a arunca pe grāmadă din când în când udulū, ce eventualū arū curge din grāmadă, sēu preste érnă zăpadă și a plānta în jurulū grāmeșei nisce frāgari, decă în altū modū nu o putemū feri de sōre și vēnturi.

Precum este păgubitoru a arunca gunoiulū când se scóte de sub vite cu furcoiulū în tóte părțile, așa este păgubitorū și a'lū duce pre agri și a'lū lása acolo timpū uitatū în arșița sórelui și spălatulū ploilorū, căci prin asemenea procedurī se perde din elū amoniaculū, care este de neapărată trebuintă la nutrirea plântelorū. Tare greșitū lucră deci unū din agricultorii nostri, când aruncă gunoiulū cu ocașiunea scóterei din grajdū în tóte părțile, când îlū ducū pre agri și acolo 'lū lasă tinsū până evaporéză totū amoniaculū din elū, când consideră gunoiulū nu de aceea ce în adevărū este „motorulū principalū alū agriculturēi“ ci de unū lucru molestătorū, de care caută a se scăpa câtū mai în grabă. Neglijința acésta se rēsbună pretutindēnea; căci auđimū pre cel mai multī din agricultorii, cari facū astfelū, đicēndū: „amū dusū atâtea și atâtea carē de gunoiū pre agrulū acesta, și totuși amū recóltă slabă.

Gunoiulū se cară pe agri de comunū atunei, când agricultorulū nu are altă ocupațiune. Se transportă cu carulū pre agru, se risipește îndată din carū și când s'a umplutū agrulū, se ară.ēră îndată, ca să ajungă gunoiulū sub brasdă, unde amestecându-se cu pământū să pótă da nutremētulū de lipsă sēmănatūrilorū ce se cultivă pre elū (agru).

Cantitatea de gunoiū, ce trebuie transportată la unū agru de unū hectarū, variază după calitatea solului. În solurile de totū rele se transportă gunoiū mai multū (până la 80 carē de hectarū), ear în solurile mai bune mai puținū (până la 40—50 carē la hectarū).

S'a constatatū, că agrii cu pământū mai sterpū fiindū îngrășați cu gunoiū dau o produțiune îndoită și întreită (după împrejurările climaticē) ca fiindū neîngrășați. Despre acésta aū făcutū esperiență și agricultorii nostri, deóre-ce 'i auđimū adese đicēndū: „decă ducī gunoiū la locū, apoi 'i dă Dumneđeū norocū“.

La noi s'aū dedatū ómenii a întrebuintă la îngrășarea pământului numai gunoiulū, care se produce dela vite; în

alte țări, unde agricultura stă pre o treptă mai înaltă, ca noi, mai întrebuintează agricultorul: cenușa de prin fabrica materiile fecale, varul, sarea, potașa, gipsul etc. Producțiunea în acelea țări și este mai mare ca la noi; dar fiindcă producțiunea este mai mare și spesele de întreținere ale agrilor sîntu mai mari, ca ale noastre. Astfelu ceea-ce se produce mai multu, se și spesază.

S'a adeveritū prin unū lungū șirū de observări și experiențe, că este de ajunsū să lipsésca potașa, varulū sau sarea dintr'unū agru, ca elū să nu mai dé recólte ca mai înainte este de ajunsū ca unulū din acelea elemente să lipsésca și recóltele să stagneze din anū în anū. Să nu ne mirămū dar când vomū vedé ca mâne agricultorii harnici îmbunătățind agrii chiar și prin presărarea de cenușă, varū, sare etc.

În fine trebuie să amintimū, că și grajdulū și rasa vite lorū contribue în modū însemnatū la producerea unui bun gunoiū. Grajdulū întru atâta, ca să fiă bine închisū și să nu fiă curențū de aerū prin elū; ear vitele să pótă dăgesta bine nutrețulū consumatū.

Ioanū Georgescu.

LITERATURĂ POPORALĂ.

Colinde *).

A). *Colinde religiose.*

Noi umblămū	Împrejuru pôlelorū
Să colindămū	Sîntū totū stele măruntele,
P'astă sară întunecósă,	Maī pe susū maī măricle.
P'astă tină necălcată;	Mâna stângă crucea duce
Noi umblămū	Ș'a deréptă bosiocū,
Să o călcămū.	Bosiocu fetelorū,
Ne'ntălnimū cu Dumneșleū	Măghiranū nevestelorū,
Cu vestinēntu mohoritū	Mērū de aurū junilorū
Mare, lungū până 'n pămēntū.	Și crucea bătrānilorū **)

*) Cele mai multe din aceste colinde le-amū adunatū prin școlariī dela școlile medii romāne din Brașovū în ultimii patru ani (1887—1890). La fie-care piesă este însemnatū numele colectantului și loculū, în care a fostū auđitā colinda.

**) Auđitā în Brașovū de A. Gămulea.

*

Pogorit-a Dumneđu
 Cu vestmântu mohoritü,
 Mohoritü până 'n pământü.
 Dar în pieptü și 'n spățicele
 Luciși stele mărunțele,
 Pe din susü mai măricele.
 Luciși luna cu lumina
 Și sórele cu căldură.
 Dar în cesti doi umerei
 Luciși doi luceferei.
 Mâna stângă crucea 'și duce
 Ș'a deréptă bosioce,
 Bosioculü fetelorü
 Măghiranü nevestelorü,
 Tămăița babelorü,
 Mëru de aurü junilorü
 Și crucea bêtrănilorü.
 Raiule, grădină dulce
 Nu më 'ndurü d'a më mai duce
 De mirosulü florilorü.
 De dulcéța pómelorü,
 De versulü păsërilorü,
 De sgomotu-albinelorü.
 Susü în pórtă lui Christosü
 Rëmâi, omü bunü, sănëtosü
 Ca unü trandafirü frumosü,
 C'ai fostü gazda lui Christosü;
 Rëmâi gazdă sănëtósă
 Ca o garófă frumósă¹⁾

*

Dómne Isuse Christóse,
 Multü ne-ai lăsatü zorî frumóse
 Și rađe prea luminóse!
 Domnü din cerü te-ai coboritü,
 Te-ai coboritü pe pământü,
 Chipü de porumbü te-ai făcutü
 Și Iuda că te-a vëndutü.
 Jidovilorü că te-a datü
 Trei-deci de-arginți și-a luatü.
 Pe cruce te-au răstignitü,
 Cu pironü te-au pironitü
 Cu sulița te-au străpunsü.
 Josü la iadü că te-ai lăsatü
 Și iadulü l'ai sfărîmatü,
 Mulți diavoli s'au spăimëntatü,

Suflete s'au bucuratü.
 Într'o parte te-ai uitatü
 Pe moșu Adamü l'ai aflatü:
 — Scól' Adame, moșu Adame,
 Că ție că țamü credutü,
 Toți din iadü mărturisindü!
 Ne-ai scosü, Dómne, din peire
 Pentru-a noastră mântuire.
 De acum până 'n vecie
 Mila Domnului să fie,
 La mulți ani cu bucurie,
 Dumnea-vóstră veselie!²⁾

B. Colinde turesci.

Colo susü pe munte 'n susü
 Hoî Lerui Dómne,
 Sântü vre-o optü sute de oi
 Și vre-o optü păcurări,
 Numai unu-l străinelü,
 Și pe-acela l'orü mánatü.
 Să bată oile în josü.
 Pân oile le bătea
 Lui grea lege că-i făcea:
 Ori să'lü pusce, ori să'lü taie.
 Dară elü din graiü grăia:
 — Pe mine nu më mpuscatü,
 Numai capulü mi'lü luatü.
 Și pe mine më îngropați
 În strunguța oilorü
 Și 'n jocuțulü mieilorü.
 Pe mine lutü nu puneți,
 Numai dragă sluga mea
 Puie dragü fluierulü meu.
 Și când vëntulü va sufla
 Fluierulü că m'a cânta.
 Câte oi mândre, bälăi,
 Tóte m'orü cânta pe vâi;
 Câte oi mândre, seine,
 Tóte m'orü cânta pe mine;
 Câte oi mândre, cornute,
 M'orü cânta pe vërfü de munte.
 Când a sufla vëntu 'ncetü,
 M'orü cânta pe-unü sêcretü;
 Când a sufla vëntu linü,
 M'orü cânta ca pe-unü străinü³⁾.

¹⁾ Audită în Săcele de C. V. Căciulă. ²⁾ Audită în Ghimbavü, de Trăianü Comșa. ³⁾ Audită în Turda de Michailü Popa.

II.

Colo 'n josă și mai în josă
 Unde î locu mai frumosă
 Este o dalbă mănăstire
 Cu ușile josu pe mare
 Cu ferestrele spre sôre.
 În lăuntru ce era?
 Unu copilă ce totu plângea.
 Maică-sa din graiă grăia:
 Tacă, copile, nu mai plânge,
 Că mama ție ți-o da
 Două mere 'ntraurele
 Ca să te totu joci cu ele!
 Fiu totu nu înceta,
 Ci plângea, se tânguia.
 Maică-sa ear 'i grăia:
 Tacă, fiule, nu mai plânge,
 Că mama ție ți-o da
 Și cheile raiului,
 Raiu sfântu să'lă stăpânesci
 Și ceru să'lă moștenesci! ¹⁾

III.

Pe sub vița vinului
 Junelui bună,
 Voinică calu 'și potcovia
 Junelui bună,

Cu potcove de argintă
 Să n'atingă de pământu.
 Sulița și-o zugrăvia.
 Mană-sa din graiă grăia:
 — Ce ție ție, fiu mamii?
 Ori ai pusă gându de însurată,
 Ori gându rău de cătănită?
 — Ba eă, mamă, nu mi-amă pusă
 Nică gându bună de însurată,
 Nică gându rău de cătănită,
 Ci în luptă să me luptă!
 Colo 'n vârfulu muntelui,
 De laturea drumului,
 Sub unu mărū mare 'nflorită
 Șade leulă adormitū.
 — Scolă leū,
 Măi căne răū,
 În luptă să ne luptămū
 Și 'n săbiū să ne tăiemū!
 — Ba în luptă, că-î mai dréptă
 Și-î de Dumneđeū lăsată!
 Se luptară, se luptară
 Di de vară
 Până 'n séră
 Când era pe la apusū
 Voinică pe leū l'a răpusū ²⁾.

Andreiū Bârseanu.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 94/1890.

Procesu verbalu

alū comitetului Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului românū, luatū în ședința dela 27 Maiū n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariū, vice-preș., Z. Boiū, E. Măcellariū, Ioanū Hannia, I. V. Russu, I. G. Popū, Parteniu Cosma, Nican. Frateșiu, Ioanū Popescu, N. Toganū, bibliotecariū.

Secretarū: Dr. I. Crișianū.

Nr. 37. Eliseiū Mezei, studentū de clasa V. gim. în Blajū și stipendiatū alū Asociațiunii, legitiméză sporiulū ce l'a făcutū în studiū

¹⁾ Auđită în Tohanulū-vechiū de N. Gaborū. ²⁾ Auđită în Tohanulū-vechiū de Gheorghe Vodă.

în decursul celor 2 perioade prime ale anului scolastic curent (Ex. Nr. 77/1890).

— Spre știință.

Nr. 38. Direcțiunea bancei de asigurare mutuală, „Transilvania“, prin hârtia dto. 12 Maiu a. c. încunoscînteză comitetul, că cu ocasiunea tragerii de obligațiuni ale fondului de întemeiere dela 30 Martie a. c. s'a sortit și obligațiunea Nr. 580 aflătoare în posesiunea Asociațiunii, care obligațiune se va replăti cu suma de 100 fl. cu 1 Augustu a. c., cu care și va înceta și dobânda. (Ex. Nr. 85/1890).

— Spre știință. Cassarul primesce însărcinarea a ridica la timpul sîu suma obligațiunii sortate.

Nr. 39. Cassarul Asociațiunii, d-lu G. Candrea, rîspundîndu la însărcinarea primită prin concludul dto 27 Martie a. c. Nr. 19 relativă la esoperarea transcrierii, pe numele Asociațiunii, a acțiilor trimise de d-lu B. Bașota, avocatul în Abrud, cu scopu de a fi număratu în șirul membrilor fundatori ai Asociațiunii, raporteză, că acțiile s'au transpusu în regulă din partea d-lui Bașota la cassa Asociațiunii dimpreună cu 12 fl. interesele acelor acți pe anul 1889, și că numitulu domnu a primitu în schimb acția Nr. 285 dela „Auraria“, pe care o depusese la cassa Asociațiunii ca taxă de membru pe viață; în fine d-lu cassaru se roga, a se lua măsurile de lipsă, spre a se estrada d-lui Bașota diploma de membru fundatoru. (Ex. Nr. 86/1890).

— Se adeverece primirea a 4 acți de câte 50 fl. trimise de d-lu B. Bașota dimpreună și a sumei de 12 fl. v. a. interesele pro 1889 după acelea acți, avîndu a'i-se estrada deodată, pe basa îndemnisării date comitetulu prin concludul din ședința II-a a adunării generale a XXVIII-a dto, Făgărașu 16/28 Augustu 1889 Nr. prot. 16, și diploma cerută.

Nr. 40. Președintele Asociațiunii, d-lu G. Barițiu, prin hârtia dto. 21 Maiu a. c. transpune pe sêma bibliotecii școlii civile de fete a Asociațiunii 53 cărți, în partea lor cea mai mare didactice, scrise și tipărite în limba noastră maternă, consemnate într'unu catalogu alăturat. (Ex. Nr. 89/1890).

— Noulu daru marinosu alu d-lui președinte G. Barițiu se ia cu mulțamită spre știință.

Nr. 41. Direcțiunea despărțemîntulu XVII (Reghinu) alu Asociațiunii transilvane, prin hârtia dto 11 Maiu a. c., încunoscînteză comitetulu, că în ședința subcomitetulu dela 11 Maiu a. c., la care

a participatū și inteligența română din Reghină și giurū, s'a defiptū *diua ținerii adunării generale a Asociațiunii pe 27 Augustū n. a. c.* și zilele următoare și s'a stabilitū și unū programū alū festivităților, ce vorū fi împreunate cu adunarea numită. (Ex. Nr. 90/1890).

— Ținendū contū de hotărîrea subcomitetului din despărțemēntulū Reghinului, luatū în ședința dela 11 Maiū a. c. se decide ca adunarea generală proximă a Asociațiunii transilvane să se țină la 27 Augustū st. n. a. c. și zilele următoare în orașulū Sas-Reghinū, avēndū a se face pregătirile necesare în sensulū statutelorū.

Nr. 42. Direcțiunea școlei Asociațiunii, prin hârtia dto 23 Maiū a. c. Nr. 51, subșterne spre revisuire procesulū verbalū, luatū în conferința corpului didacticū dela 11 Maiū a. c., (Ex. Nr. 92/1890).

— Se ia spre șciință.

Nr. 43. Administrația diarului „Tribuna“ subșterne spre achitare unū contū în suma de 5 fl. 10 cr., speșele de timbru, ce le-a avutū cu publicarea de câte 2 și 3 orī à 6 concurse pe sēma Asociațiunii, (Ex. Nr. 93/1890).

— Contulū subșternutū se transpune spre achitare la cassa Asociațiunii.

Nr. 44. La propunerea bibliotecarului Asociațiunii se decide : A se transpune pe sēma bibliotecii școlei de fete a Asociațiunii *a)* unū „herbariū“ aflătorū în biblioteca Asociațiunii, *b)* unū esemplarū din opulū : Dr. Sentz A. Schaguna : Compendium des kanonischen Rechtes der einen heiligen, allgemeinen und apostolischen Kirche, Hermannstadt 1868, *c)* unū esemplarū din opulū Șaguna A. baronū de : Manualū de studiulū pastoralū, Sibiiū 1872.

Nr. 45. Totū la propunerea bibliotecarului Asociațiunii :

— Se încuviințēză procurarea, din suma votată pentru biblioteca Asociațiunei a unū dulapū de cărți pe sēma numitei bibliotecii, pentruca să se pōtă așēda în ordine bună unū numărū considerabilū de cărți câștigate în anii din urmă pentru Asociațiune mai vrtosū din produsele literaturēi române.

Nr. 46. Aū întratū la comitetū taxe de membrii dela : Mateiū Popū Grideanū, în M.-Oșorheiū, 5 fl. pro 1889 ; Stoica Antonie, în M.-Oșorheiū 5 fl. pro 1889 ; Theodorū Doboī, în Hațegū, 5 fl. pro 1890 și 1 fl. pentru diplomă ; Stefanū Badicū, în Petroșeni, 5 fl. pro 1890 și 1 fl. pentru diplomă ; Porciusū Florianū, în Rodna, 5 fl. pro 1890 ; Dr. Ioanū Rațiū, în Turda, 5 fl. pro 1890 ; Rațiū Emilia, în Turda, 5 fl. pro 1889 ; Ungureanū Emanuilū, în Timișōra,

15 fl. pro 1890, 1891 și 1892; Cheresteșu Alexandru, în Dejü, 5 fl. pro 1890.

— Spre știință, cu aceea, că membrii de nou înscriși vorü primi diploma, îndată după ce vorü fi obținutü aprobarea adunării generale a Asociațiunii.

Sibiiü, d. u. s.

George Barițiu m. p.
președinte.

Dr. Ioanü Crișianü m. p.
secretarü II.

Verificarea acestui procesü verbalü se încrede d-lorü: I. Hannia, I. V. Russu, I. G. Popü.

S'a cetitü și verificatü, Sibiiü în 29 Maiü 1890.

Ioanü Hannia m. p

Ioanü V. Russu m. p.

I. G. Popü m. p.

PROGRAMULÜ

examenelorü de varä dela șcöla civilä de fete a „Asociațiunei transilvane pentru literatura romänä și cultura poporului romänü“.

În 27 Iuniü n.

Înainte de amedü:

- Dela 8—9 Religiuena cu töte elevele,
 „ 9—10 $\frac{1}{2}$ Limba romänä cu clasa I. și
 literatura romänä cu clasa IV;
 „ 10 $\frac{1}{2}$ —11 $\frac{1}{2}$ Geografia cu clasa II.;
 „ 11 $\frac{1}{2}$ —12 Fisica cu clasa IV.

Dupä amedü:

- „ 3—4 Chemia cu clasa III.;
 „ 4—5 Limba francesä cu töte elevele.

În 28 Iunie n.

Înainte de amedü:

- „ 8—8 $\frac{3}{4}$ Limba germänä cu clasa I.;
 „ 8 $\frac{3}{4}$ —9 $\frac{1}{2}$ Botanica și Mineralogia cu clasa II.;
 „ 9 $\frac{1}{2}$ —10 $\frac{1}{2}$ Limba maghiarä cu clasa III.;
 „ 10 $\frac{1}{2}$ —11 Aritmetica cu clasa I.;
 „ 11—12 Istoria universalä cu clasa III.

Dupä amedü:

- „ 3—4 Musica instrumentalä;
 „ 4—5 Declamațiunü și musica vocalä;
 „ 5—6 Gimnastica.

În 29 Iunie n.

La örele 11 încheierea solemnä a anului scolasticü și distribuerea atestațelorü.

Directiunea.

Nr. 90/1890.

CONVOCARÉ.

În conformitate cu prescriesele §§-loră 14 și 21 din statutele Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului română, precum și cu concludulă comitetului de dto 27 Maiă a. c. Nr. prot. 41 *adunarea generală pentru anulă curentă se convocă prin acéta în orașulă Reghinulă săsescă pe 15/27 Augustă și zilele următóre.*

Aducëndă acéta la cunoscința publică, invitămă pe toți membrii Asociațiunei a lua parte în numără câtă mai mare la ședințele adunării.

Pentru comitetulă Asociațiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului română.

Sibiiă, în 9 Iunie 1890.

George Barițiă m. p.
președinte.

Dr. Ioană Crișană m. p.,
secretariu II.

CONSEMNEREA

contribuiriloră făcute în favorulă școlăi superióre de fete a „Asociațiunei transilvane“ pe cõla d-lui Parteniu Cosma din 1 Ianuarie până la ultima Iunie 1889.

Neculae Bobeșă, economă în Ocna; Victoră Hanișă, economă în Sibiiă; Pavelă Frățilă, economă în Presaca; Ioană Costea, economă în Armeni; Ioană Hurmezană, econ. în Sânt-Mihaiu-de-Câmpie; Vita Gyur, economă în N.-Sikarló câte 1 fl.; Nuțiă Bota, econ. în Sein; Nagy Lajoș, econ. în Apa câte 50 cr.; Ioană Kisch, econ. în Aranyoș-Megyeșiă 1 fl.; Neculae Radu, econ. în Czelina; Rachira Barabașă, economă în Vidacutulă-rom.; Simefta Goga economă în Daneșiă; Demetriă Apănă, econ. în Sein câte 50 cr.; Kozma Jánóș, Kreszpay Agostonă, economă în Iloba câte 1 fl.; Pavelă Modoiă, econ. în Czelina 50 cr.; I. Cătană, econ. în Reteșdorfă; Mathilda Onufreiă, econ. în N. Sikarló câte 1 fl.; Ana László, econ. în Sardă; Mich. Rotariă, econ. în Boiuluă-mare câte 50 cr.; Ioană Colhonă, econ. în Lază; Dumitru Vintilă, econ. în Șeica-mare câte 1 fl.; Ana Hidvegă, econ. în Hășfalău 50 cr.; Ioană Dobrotă, Ioană Radu economă în Cornățelă; Iacobă Rozășană, econ. în Buia; Neculae Cămpenă, econ. în Alămoră câte 1 fl.

Rectificare: În procesulă verbală ală ședinței comitetului dela 27 Martie a. c. la Nr. 25 pag. 126 în locă de „doi galbeni“ e de a se ceti „doi Napoleon“ în aură. — Acești Napoleon dimpreună cu cei doi remași din anulă trecută (așa dară 4 Napoleon), se voră da la una seă la două domnișóre oriă domne române, cară se voră presenta la balulă adunării generale a Asociațiunei din estă ană în celă mai frumosă costumă națională românescă din Transilvania.

Editura Asoc. trans. Redactoră: I. Popescu. Tiparulă tipogr. archidiec.